

64
VASVÁRMEGYE

BERZSENYINEK

EMLÉKLAP

BERZSENYI DÁNIEL SZOBRÁNAK LELEPLEZÉSE ÜNNEPÉRE

SZOMBATHELY 1896 DECEMBER 8.

A BERZSENYI-SZOBORBIZOTTSÁG MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTETTE

KÖVÁRY KAFFEHK BÉLA.

Berzsényi
Dániel
Könyvtár

A szobor-alap javára.

BERTALANFFY JÓZSEF NYOMÁSA.

Berzsenyi
Dániel
Könyvtár

VASVÁRMEGYE BERZSENYINEK.

A SZÉCHENYI-TÉR SZOMBATHELYEN.

A SZOBOR TÖRTÉNETE.

A »Vas megyei Lapok« - ban 1876. április hóban egy czikk jelent meg, melyben Balogh Gyula a vármegye irányadó köreit felszólítja, hogy Berzsenyi Dániel születésének százados évfordulóját üljék meg és szülőházát jelöljék meg emléktáblával. Az ünnepély 1876. május hó 6. és 7. napjain meg is tartatott.

Más talán meglegedett volna ezzel a sikerrel, de Balogh Gyula látva azt, hogy Vasvármegye közönsége a legnagyobb lelkesedéssel csatlakozott az ünnepélyt rendező megyei előkelőségekhez, egy új eszmével kezdett foglalkozni és 1891 elején kiadta a jelszót, hogy Berzsenyi Dánielnek szobrot kellene emelni a megye székhelyén. A »Vasvármegye« csakhamar felkarolta az eszmét és egy fiatal mnkatársa lelkesen buzdította a közönséget: »Szobrot

Berzsenyinek! Korcs nemzedék az, mely megfélekedzik nagyjairól és nem emel méltó emléket az érdemesnek.«

Ezzel a jelszót kiadták és szavuk nem is hangzott el a pusztában. Alig telt el néhány hónap az említett czikk megjelenése után, dr. Károlyi Antal alispán kezébe vette az ügyet és kibocsátotta a felhívást, melyben értekezletre hívta mindazokat, akik az ügy iránt érdeklődtek és a felmerült eszmét pártolták. Ez értekezlet 1891. okt. hó 11-én a vármegyeház nagytermében meg is tartatott. A vármegye székvárosának minden idealért lelkesedő vezetői összegyűltek, hogy kimondják, miszerint Berzsenyi Dánielnek hálás kegyelettel szobrot kívánnak emelni. Bízta Vasvármegye közönségének hazafias gondolkodásában és áldozatkészségében és ezen bizalomtól indítva, megalakították a »Berzsenyi szobor-

bizottság«-ot, mely ezen naptól kezébe vette az ügyet és megállapította azon módokat, amelyek legcélszerűebbeknek látszottak a szükséges pénzüsszeg összegyűjtésére. Ezen szoborbizottság a következő tagokból állott: elnök Dr. Károlyi Antal alispán, alelnökök Eredics Ferencz és Kőfalvi Vidor, jegyző dr. Rupp Kornél; választmányi tagok: Dr. Ajkas Károly, Ágh Norbert, Dr. Bárdossy Jenő, Bárdossy István, Bárdossy László, Balogh Gyula, Éhen Gyula, Eredics Ferencz, Dr. Eruszt Géza, Főcze Gyula, Füredi Béla, Dr. Gyöngyösy Tivadar, Gerlits Sándor, Horváth István, Huszár Pál, Kárpáti Kelemen, Kőfalvi Vidor, Kővári Kaffehr Béla, Dr. Kölesvölgyi József, Körmendy Zoltán, Kreutz Ede, Migály Alajos, Dr. Török Sándor és Dr. Viola Ödön.

Ezen bizottság elhatározta, hogy nemcsak a várost, hanem az egész megyét bevonja a gyűjtésbe és azért még október hóban szétküldte a felhívásokat a gyűjtőivekkel. Ezek különösen a hölgyek kezeiben voltak jó helyen, amennyiben aránylag rövid idő alatt mintegy 2000 frtot hoztak a szoboralap javára. A vidék versenyzett a központtal a gyűjtésben. És mikor Szombathely a szoborbizottság kezdeményezésére elhatározta, hogy a gyűjtés gyorsítására estélyeket és hangversenyeket fog rendezni, a járási székhelyek e tekintetben sem maradtak el. Társas összejöveteleiken mindig akadt egy-két buzgó harciosa a bizottság eszméinek, akik gyűjtést rögtönözvén, nem ritkán elég szép összegekkel gyarapították az alapot.

Az estélyek és hangversenyek rendezése kezdetbe némi nehézségekkel indult meg. A bizottság elnökének in-

ditványára és buzdítására 1892. január hó 6-án megtartották ugyan az első e télyt, de utánna egy egész éven át majdnem teljesen kihalt a lelkesedés az előbb oly buzgón dolgozó tagokból, míg a tisztikar legfiatalabb tagja egy új indítvánnyal új életet nem öntött a már csüggedő lelkekbe. Dr. Rupp Kornél, a szoborbizottságnak ezen fáradhatatlan jegyzője, az 1892-ik év vége felé ugyanis egy új eszmét vetett fel: egy irodalmi és művészeti kör eszméjét, a mely terjeszti és ápolja a nemzeti művelődést és a magyar társas életet, mely gyülekező helye legyen a város és megye műértő és hazafias értelmiségének, továbbá megvalósítsa a Berzsényi-szobor felállítására irányuló törekvéseket. E kör dr. Rupp Kornél tervezete szerint 1893. jan. 22-én következő tisztikarral alakult meg: dr. Károlyi Antal kir. tanácsos, alispán, elnök; Eredics Ferencz kir. tanácsos és dr. Dallos József főgymn. tanár alelnökök; dr. Rupp Kornél titkár; Kapossy István jegyző és könyvtáros; Körmendy Zoltán pénztáros; dr. Viola Ödön ügyész és Áts Gyula háznagy. Az igazgató választmány tagjai lettek: Ajkas Károly dr., Bertalanffy József, Csuday Jenő dr., Edelmann Sebő dr., Gaár Frigyes, Gyöngyösy Tivadar dr., Halász Ferencz, Hübner János, Kárpáti Kelemen, Kovács Károly, Kemény Alajos, Knebel Jenő, Kőfalvi Vidor, Laky Kristóf dr., Lederer János, Lipsey Árpád, Nagy Jenő, Pálffy Boldizsár, Reissig Adolf, Seemann Gábor, Török Sándor dr. és Uy Sándor.

E kör megalakulásával, melynek alapszabályait a nm. m. kir. Belügyminiszterium 1893. évi május hó 5-én 36625/V. 10. sz. a. hagyta jóvá és

»Berzsenyi Kör«-nek neveztetett el, a szoborbizottság hatalmas támaszt nyert. A körnek egyik fontos czélja levén, a »Berzsenyi-szobor felállítására irányuló törekvések megvalósítása«, czélja elérésére úgy választotta meg eszközeit, hogy a szobor költségeihez időnkint tetemes

Alig létezik városunkban egylet, amely műkedvelői előadások és multságok rendezéséből befolyt jövedelmét egy-két ízben fel nem áldozta volna a szobor költségeinek fedezésére. A szombathelyi pinczér-egylet járt elő e tekintetben a legjobb példával. Kétszer ajánlotta fel

Dr. KÁROLYI ANTAL, VASVÁRMEGYE ALISPÁNJA,
A BERZSENYI-SZOBORBIZOTTSÁG ELNÖKE.

Berzsenyi
Dániel
Könyvtár

összegekkel járulhatott. Irodalmi és művészeti előadásai, felolvasásai, társas multságai és ünnepélyei mindig bizonyos belépti díjakkal rendezettek, amely díjak a szoboralapot gyarapították. Az estélyeken felhangzott lelkesítő szózatok a körön kívül is megtették hatásukat.

multságának jövedelmét és ezzel másokat is buzdított, hogy hasonlóképen cselekedjenek. Az iparos ifjak és a tanuló ifjuság műkedvelői előadásokat rendezett, egyes asztaltársaságok különféle fogadásokból befolyt összegeket gyűjtöttek a szoboralap javára.

Az alap napról napra növekedett. A szoborbizottság most már elhatározta, hogy egy fővárosi szobrászszal érintkezésbe fog lépni, hogy a szobor költségei iránt tájékozást nyerjen. Beöthy Zsolt egyetemi tanár ur, a ki mozgalmunkat kezdettől élénk figyelemmel kísérte, a bizottság felkérésére Kiss György budapesti szobrászt ajánlotta, a ki 1893. november havában beküldte első mintáját, valamint a felállítandó szobor költségvetési tervezetét, mely 8000 frtra rugott.

A később nyertes minta megnyerte a bizottság tetszését és csak buzdítólag hatott a tagokra. Hogy a 8000 frtot minél előbb összegyűjthessék, felhívást intéztek a vármegye nagybirtokosaihoz és pénzintézeteihez, hogy a szobor céljaira adakozzanak. E felhívásokra elég tekintélyes összeg gyűlt egybe, de sikertelen maradt a választmánynak azon törekvése, hogy a Kis-Czellben létező és körülbelül 2000 frtra tehető Berzsényi alapot a szobor költségeinek fedezésére Kis-Czell várostól megnyerje. Ennek daczára is kedvező volt az 1894-ik év eredménye, amennyiben az alap, amely 1893. végén alig haladta meg a 2500 frtot, az említett évben majdnem 5000 frtra növekedett. A megye nagybirtokosain kívül, a kik közül egyesek a legnagyobb bőkezűséggel adakoztak a nemes célra, különösen meg kell említenem hatvani Deutsch Béla urat, aki 1000 forintot adott, továbbá Éhen Gyula urat, a ki »Elfelelt Dalok« cz. költeményeinek eladásából 200 frttal járult alapunk gyarapításához. Hálás köszönettel kell adóznunk ugyancsak Éhen Gyula és Eredics Ferencz uraknak, mint akik a Berzsényi-kör megalakulását 100—100 frtnyi áldozattal elősegítették.

A nemes lelkesedés, mely versenyezve hozta meg áldozatát nagy költőnk emlékének, végre lehetővé tette, hogy a szoborbizottság 1895. január 5-én átírjon a városi képviselőtestülethez és helyet kérjen az emelendő szobor számára. A helyet a városház előtti parkban jelölték ki, amit a szoborbizottság el is fogadott.

A hely és nagyobb részben a költségek is biztosítva lévén, a szoborbizottságnak az időközben beérkezett négy minta közül kellett választania. Mivel azonban a választmányi tagok nézetei a mintákról nem egyeztek meg, elhatároztatott az 1895. évi február hó 21-én tartott ülésben, hogy a Kiss György és Tóth István szobrászoktól beérkezett pályaminták műbirálat alá bocsáttassanak. A birálatra a szoborbizottság Beöthy Zsolt, Strobl Alajos és Alexander Bernát urakat kérte föl. Ugyanazon gyűlésben mondatott ki az is, hogy a szobrot a millenium évében kívánja felállíttatni és azért az elnököt megbízta, hogy a budapesti műbiráló bizottság véleményének meghallgatása után a jónak talált minta kivitele iránt egyik vagy másik szobrászszal érintkezésbe lépjen és vele a szerződést megkösse.

A budapesti műbiráló bizottság ítélete a szoborbizottsághoz megérkezvén, ez 1895. november 18-án Kiss György budapesti szobrászszal megkötötte a szerződést, melynek értelmében nevezett szobrász Berzsényi Dánielnek szobrát 1896. évi október hó 15-éig elkészíti. A szobor a legjobb minőségű bronzból öntendő. Az alak 2·5 m., a talapzat a bizottság által elfogadott mintaközből 3·75 m. magas lesz. A talapzat alsó részének kerülete négyzet, melynek mindegyik oldala 3·20 m. és

e felirásokkal látandó el: »Berzsenyi Dániel«, hátul »Vasvármegye közönsége«, jobbról »Csak sást nemzenek a sasok«, balról »Állsz még, állsz szeretett hazám!« Hogy a szobor a kellő anyagból és a szerződésben kikötött kifogástalan alakban készíttessék el, a műbíráló bizottság tagjai továbbra is szivesek voltak az ellenőrzést gyakorolni és észrevételeiket, melyek mindenkor a legnagyobb elismeréssel szólltak a szobrásról, a szobor-bizottságnak időről-időre megküldötték.

A szobor így kitűnő szobrásztól, 8000 frtért, kitűnő anyagból, már befejezéshez közeledett, mikor a költségek fedezésére szükséges pénzösszeg még mindig nem gyűlt egybe. A bizottság mindent elkövetett, hogy a hiányzó összeget összegyűjthesse. Ujra felhívásokat intézett a megye nagybirtokosaihoz, amelyek azonban majdnem teljesen eredménytelenek maradtak. A vasvármegyei törvényhatóság, mely 800 frtot adott, Szombathely város 100 frtja és a Woga-féle 500 frtos végrendeleti hagyaték mégis nagyban elősegítették az ügyet. Midőn 1896. május hó 28-án leérkezett Beöthy Zsolt, Strobl Alajos és dr. Alexander Bernát urak nyilatkozata, hogy Kiss György szobrász ur a szobor agyagmintáját kifogástalanul elkészítette és hogy semmi akadály sem forog fenn, hogy a szobrot bronzba lehessen önteni, a bizottság utoljára fordult a közönséghez, hogy a hiányzó néhány száz forintot megszerezhesse. A közönségből erre a felhívásra egyedül csak egy-két egyesület és a tanuló ifjuság válaszolt azzal, hogy műkedvelői színelőadásokat rendeztek, melyeknek jövedelmét a szoboralapra ajánlották fel. A szoborbizottságot a legkellemesebben

lepte meg Czedera Gyula városi főjegyző ur, a ki 100 frton felül gyűjtött és egy ismeretlen urnak 200 frtról szóló takarékpénztári könyve, melyet a szoborbizottság elnökéhez küldött a nélkül, hogy magát megnevezte volna.

Mig a gyűjtés így befejezéséhez közeledett és a szerződésben megjelölt idő már-már elérkezett, a szoborbizottság 1896. szept. 20-án tartott választmányi ülésén először tanácskozott a leleplezési ünnepély részleteiről. A leleplezés napját még nem határozta meg, de összeállította azon társulatok és törvényhatóságok névsorát, melyeket az ünnepélyre megfog hívni, és pedig: a Magyar Tudományos Akadémiát, a Kisfaludy-társaságot, a Petőfi-társaságot, a hirlapírók egyesületét és az „Otthont“; a törvényhatóságok közül: Győr szab. kir. várost és Győr megyét, Sopron várost és megyét, Veszprém-, Zala- és Somogyvármegyéket, Kőszeg és Szombathely városok képviselőtestületeit, Vasvármegye és Szombathely közönségét; a költő utódai és rokonai közül: Berzsenyi Sándor, Berzsenyi Jenő és Berzsenyi Dezső urakat valamint ezek családjait és városunk nagy szülöttjét Horváth Boldizsár urat. A választmány továbbá megállapította az ünneplés rendjét, melyet alább közlünk egész terjedelmében, és választott egy rendező bizottságot, melynek tagjai Éhen Gyula polgármester elnöksége alatt lettek: Schreiner Ferencz b. titkár, Körmendy Zoltán b. pénztáros, Kapossy István b. jegyző, Lankovits József v. kapitány és Gerlits Sándor. Hogy a rendezendő ünnepélyről a szobron kívül egy állandó emlék maradjon a közönség kezében, elhatározták a választmányi tagok, hogy egy „Berzsenyi albumot“ fognak kiadni, melynek szer-

kesztésére Kővári Kaffehr Béla urat, a szoborbizottság tagját, kérték fel.

1896. okt. 5-én értesült a szoborbizottság, hogy a szobor megöntve készen áll a szállításra. Október hó utolsó napjaiban ez meg is érkezett Szombathelyre, ahol a már szeptember hóban felállított talapzatra elhelyezték.

Hogy a szobor helye eléggé tiszta és kellően megközelíthető legyen, a városi szépítő-egyesület volt szives utasítani kertészét, hogy a talapzat körül csinos pázsitágyat csináljon. A szobor homlokzatával szemben, a bejáratot egy a park öntözésére szolgáló kút zárja el, a bizottság tehát felkérte Éhen Gyula polgármester urat, hogy a kutat legalább a leleplezés napjára távolíttassa el.

A szobor körül minden így elrendeztetvén, az ünnepély rendezéséhez kellett fogni. E czélból a választmányi tagok már a mult ülés alatt elhatározták, hogy új értekezletre fognak összegyűlni. Ez az időközben megtartott országgyűlési képviselőválasztások miatt azonban csak november hó 1-én volt megtartható. A leleplezés napjául a bizottság 1896. decz. 8-át tűzte ki. És miután a mult ülésen megállapított névsort nem találták teljesnek, a meghívandók sorába pótlólag felvették a „Toldi-kört“ Pozsonyból, az „Irodalmi-kört“ Sopronból, továbbá a nagykanizsai „Irodalmi-kört“, hatvani Deutsch Béla és Radó Kálmán urakat, mint legnagyobb adakozókat és dr. Rupp Kornél, valamint Lipsey Árpád urakat, akik Szombathelyen oly rendkívüli buzgósággal és fáradhatatlan tevékenységgel mozdították elő a szobor ügyét. Beöthy Zsolt, Strobl Alajos és Alexander Bernát urakat, mint a szobor bírálóit a bizott-

ság nem meghívni, hanem felkérni kívánja, hogy az ünnep fényét megjelenésükkel emelni kegyesek legyenek.

Az ünneplés sorrendjét a választmány következőleg állapította meg.

„Az ünneplés a szoborbizottság és Berzsényi-kör együttes ünnepi közgyűlésével délelőtt 10 órakor a vármegyeház nagytermében veszi kezdetét.

A) A vármegyeház nagytermében:

1. Hymnus. Énekli a szombathelyi dalos-kör.

2. Dr. Károlyi Antal, kir. tanácsos alispán, mint a szoborbizottság elnöke, üdvözli a vendégeket és a közönséget és az ünnepi közgyűlést megnyitja.

3. Alkalmi óda. Irta és szavalja Szávay Gyula.

4. Berzsényi emlékezete. Irta és felolvassa dr. Dallos József a szoborbizottság alelnöke.

5. A képviselt tudományos és irodalmi társaságok küldötteinek beszédei.

B) A szobor előtt:

1. Dr. Károlyi Antal a szoborbizottság elnöke, a szobrot leleplezi és átadja Szombathely városnak.

2. Szombathely város polgármestere a szobrot átveszi.

3. Reiszig Ede főispán záróbeszéde.

4. Szózat. Énekli a szombathelyi dalos-kör.

Délután 1 órakor társaság a Sabaria dísztermében.

Mielőtt a szobor történetének ezen rövid vázlatát befejezném, a szoborbizottság hálás köszönetének kifejezése mellett ide iktatom azok névsorát, akik a Berzsényi-kör által rendezett estélyeken közreműködni vagy a szobor javára más mulatságokat rendezni és így a szobor létesítéséhez nagyban hozzá-

járulni szivesek voltak. Szíves elismerés illeti meg e tekintetben Komjáthy János szintársulatát, a szombathelyi dalos-kört, a szombathelyi fiatalságot, a budapesti „Vas megyei-kört“, az aggharcszások egyesületét, a szombathelyi pinczér-egyletet és a szombathelyi iparos ifjakat.

Balogh Ella, Balogh Izabella, Berzsenyi Margit, Hübner Jetti, Jakab Róza, Laky Ella, Markó Ida, Mayer Anna, Polna Olga, Róthy Teresi,

Steierlein Gáborné, Steinberger Zsigmondné, Szeisz Málvin, Zittrich Linka és Kompné Pálffy Fanny urhölgyeket.

Rákosi Jenő, Vértessy Gyula, Dallos József dr., Edelman Sebő dr., Németh Gyula dr., Gyöngyösy Tivadar dr., Janosits József, Lipcsey Árpád, Rupp Kornél dr., Szász Béla dr., Kovács Károly, Gruber János, Csorba István és Stadler Dóri urakat.

Schreiner Ferencz,
a szoborbizottság titkára.

Berzsenyi
Dániel
Könyvtár

